

than the plumose hairs covering the remainder of the abdomen. Moreover they are placed very closely, forming a compact layer or shield, thus replacing the file known from the other groups; the ridges are formed by the alternation of hairs and interstices (fig. 4). The marginal hairs sometimes have an intermediate form being longer, more pointed and partly plumose. Stridulation probably will be caused by moving the abdomen up and down.

I have also investigated the species of the genus *Habnia* C. L. Koch (1841), which is closely related to *Antistea*, and the other genera of the family Agelenidae. A similar organ is, however, not present there, so it is an isolated case in this family.

It will be of interest to observe the courtship in this species, when presumedly this organ will be used.

References

- LOCKET, G. H., & A. F. MILLIDGE, 1957, On new and rare British spiders. *Ann. Mag. nat. Hist.* 10 (12): 481—492.
- WESTRING, N., 1843, Om stridulations-organet hos *Asagena serratipes* Schrk. *Nat. Tidskr.* 4: 349—354.
- WIEHLE, H., 1960, Spinnentiere oder Arachnoidea (Araneae). 28. Familie: Linyphiidae-Baldachinspinnen. *Tierw. Deutschl.* 47: 1—615, figs. 1—1147.

Entomologische Notities VI

door

C. DE JONG

Sedert verscheidene jaren heb ik U in de Entomologische Berichten geen mededelingen gedaan over mijn vangsten in die periode. Desalniettemin deed ik enkele waarnemingen, welke mogelijk voor anderen van belang kunnen zijn, niet altijd even spectaculair, maar misschien faunistisch bruikbaar. Tot eind juli 1952 heb ik veel avondvangsten te Waardenburg gedaan, nadien zijn het slechts sporadische vangsten, meest dieren, die 's morgens nog in de buurt van de lampen zaten of in de gebouwen waren binnengevlogen. Sedert eind augustus 1952 werd Bilthoven mijn woonplaats, waar mijn vlindermateriaal werd verrijkt met dieren uit dit geheel andere milieu, welke 's avonds mijn werkkamer binnen vlogen, doch naderhand met dieren, welke op reclamekasten met T.L.-verlichting aan het station werden aangetroffen. Hierover heb ik een aparte aantekening toegevoegd. Daarnaast ontving ik natuurlijk ook een aantal dieren van belangstellenden.

Ik wil mij hier eerst beperken tot de belangrijkste vondsten, waarbij ik (A) Waardenburg en zijn omgeving met zware klei, weiden, boomgaarden, grienden en rietlanden apart zal behandelen van (B) Bilthoven met zandgrond, loof- en dennenbossen.

A. Waardenburg. a. Coleoptera. In 1951 vermeldde ik een vangst van *Carabus (Morphocarabus) monilis* F. uit Waardenburg. Begin mei 1952 had ik op een warme, iets regenachtige avond het idee, dat het wel eens *monilis*-weer kon zijn. Onder de grote lichten van het militaire kamp zag ik al dadelijk enkele

exemplaren, die aasden op vlinders en meikevers. Per fiets ging ik even in de omliggende dorpen, Waardenburg en Neerijnen, kijken en in beide plaatsen trof ik *monilis* aan onder de spaarzame straatverlichting met dezelfde opruimbezigheden. Ik vond er echter ook *Carabus* (*Mesocarabus*) *catenulatus* Scop., *Carabus* (*C. s.str.*) *granulatus* L. en *Carabus* (*Aurocarabus*) *auratus* L. Het voorjaar 1952 vertoonde minder meikevers dan het vorige jaar, en ook in de volgende tien jaren zijn ze wel af en toe waargenomen, doch van een plaag kon niet worden gesproken.

Een andere merkwaardige loopkevervangst dateert van 21 februari 1956, toen 1 ♂ van *Carabus* (*Megodontus*) *violaceus* L., var. *purpurascens* F. in een zuivel-fabriek te Buren werd buit gemaakt.

Op 17 mei 1952 werden omstreeks het middaguur op een bloeiende struik behalve wat vliegen en wespen ook 2 ♂♂ van *Valgus hemipterus* L. gevangen. In de loop van de maand juli daaropvolgende kwam ik in het bezit van 2 exemplaren van *Trichius zonatus* Germ., ab. *gallicus* Heer. Dezelfde soort is mij op 29 mei 1957 uit Geldermalsen ter hand gesteld door de heer H. J. BROS. Een aardige vangst is ook *Meloë violaceus* Mrsh., waarvan ik 1 ♀ ontving uit Neerijnen (gem. Waardenburg, leg. P. NOUWEN, 14 juni 1958).

b. *Lepidoptera*. Van de op licht gevangen vlinders zijn vermeldenswaard (alle geverifieerd of gedetermineerd door de heer LEMPKE):

Gastropacha quercifolia L. 1 ♂, 1 juli 1952.

Odonestis pruni L. 1 ♀, 3 juli 1952.

Enargia paleacea Esp. 1 ex. 26 juli 1952.

Cidaria fulvata Forster 1 ex. 1 juli 1952.

Thera obeliscata Hb. 1 ex. 26 juli 1952.

Xanthorhoë biriviata Bkh. 1 ex. 10 juli 1952, 2 ex. 4 aug. 1954.

Orthonama vittata Bkh. 3 ex., 13—17 juni 1952.

Electrophaës corylata Thunbg. 1 ex. 3 juni 1952.

In de nazomer van 1956 werd de micro: *Anthoecia* (= *Simaethis*) *pariana* Cl. (fam. Glyphypterygidae) (det. Dr. A. DIAKONOFF) in massa gevonden op de ramen in de hal van een gebouw in Neerijnen, waar ze door de open deur binnenvlogen. Twee jaar later werden ze op dezelfde plaats en tijd waargenomen, doch in veel geringer aantal. Larve op *Crataegus*, *Prunus* en *Pirus*.

Gedurende een aantal jaren noteerde ik 1 mei als eerste verschijningsdatum van *Anthocaris cardamines* L. In 1956 was het 2 mei, in 1960 4 mei, in 1962 6 mei. Ik zag slechts ♂ exemplaren. De ♀ heb ik nog nooit kunnen vinden. Wel vlogen tegelijkertijd ♂ en ♀ van *Pieris rapae* L., waarop de ♂ van *Anthocaris* reageerden. Dat stichtte slechts verwarring.

Gedurende een aantal jaren vertoonden de ♂ van *Gonepteryx rhamni* L. zich omstreeks 5 april, o.a. in 1956 en 1958, waarvan ik toen een aantekening maakte

c. *Hymenoptera* en *Diptera*. Terwijl *Vespa crabro* L. in de jaren tot 1954 in de maanden juli tot september een vrij regelmatig geziene soort was te Neerijnen (daarnaast meldingen: 1 ♀ te Ophemert, 22 juli 1952; 1 ♂ te Geldermalsen, 23 sept. 1952) heb ik de soort daarna niet meer gezien. De *Para-*

vespula-soorten *vulgaris* (L.), *germanica* (L.), en *rufa* (L.) heb ik steeds alle jaren aangetroffen, met mannetjes in het najaar, op allerlei bloemen in de borders.

Sedert 1954 staat in een border in de tuin van de Militaire School voor Hygiëne te Neerijnen een rand *Muscaria* (blauwe druifhyacintjes), welke tijdens de bloei ieder jaar bezocht wordt door 2 fraaie *Bombylius*-soorten (Diptera): *B. major* L. en *B. discolor* Mikan, ongeveer tussen 24 april en 5 mei. Buiten de bloei-periode nam ik nooit één exemplaar waar.

Deze vliegen staan met snelle vleugelbeweging vrijwel stil voor de bloemen en zuigen met hun zeer lange snuit honing op de wijze van kolibries. Beide soorten hebben een geelachtige pluizige beharing en fraai getekende vleugels, *B. major* met een vrij brede bruine band langs de voorrand, met golven smaller wordend naar de top, *B. discolor* heeft een smallere band en daarbij een aantal donkere vlekjes, verspreid over het vleugeloppervlak. Deze laatste soort zag ik te Neerijnen voor het eerst en voor beide soorten was het ook de eerste maal, dat ik ze kon waarnemen in hun gedragingen. Het viel mij o.a. op, dat ze vrij honkvast zijn, d.w.z. dat ze steeds weer op dezelfde plek terugkeren en op de grond rusten, dicht bij de bloemen. Zodoende kon ik er gemakkelijk enige vangen. Daar, naar ik meen, de Bombylidae meest op zandgrond worden aangetroffen, zou hun verschijnen mogelijk kunnen wijzen op een voor hen gunstige omgeving op het aangrenzende buitengoed. Uit de familie der Bombylidae ving ik in augustus 1948 in Den Haag één ♂ van *Villa hottentota* L., ook geen algemene soort.

Van de Syrphiden, welke ik te Neerijnen ving en welke alle door de heer VAN DOESBURG werden gedetermineerd, zijn enkele gevangen in juli 1950, volgens hem de moeite van het vermelden waard: *Eurynomyia transfuga* L. 3 ♀♀, *Sphaerophoria scripta* L. 1 ♂, *Eristalis intricarius* Mg. 1 ♀.

B. Bilthoven:

a. *Coleoptera*. Hoewel er op den duur bij de bewerking van het verzamelde materiaal wel aardige dingen uit zullen komen, wil ik hier slechts een enkele soort vermelden, die bij zandgraven in mijn tuin te voorschijn kwam, nl. *Harpalus rufus* Brüggen., 3 ♀♀, aug.-sept. 1954. De kleur is heel licht, geelgrijs.

b. *Lepidoptera*. Gedurende een aantal opeenvolgende jaren was ik in de gelegenheid om vrijwel dagelijks de vlinders te controleren, welke gedurende de nacht aangevlogen waren op een aantal T.L.-buizen van reclame-kastjes aan het station. De vangsten waren zeer uiteenlopend, meest geen zeldzaamheden (alles gezien door de heer LEMPKE), doch enige opvallende golven wil ik hier vermelden.

Vanaf 14 augustus 1962 zag ik een opkomende golf van *Autographa gamma* (L.), beginnend met 1 à 3 exemplaren per dag aanwassend tot aantallen van 8 à 10, dan weer afnemend tot in begin oktober, toen ik in de eerste week nog 4 à 6 per dag telde. In die periode kwam een tweede golf op, nl. van *Phlogophora meticulosa* (L.), de agaatvlinder, samen met *Euxoa obelisca* (Schiff.). Dit loopt dan langzaam terug totdat op 8 november nog één en na twee dagen nog 2 *Phlogophora*'s werden gezien. De laatste *obelisca*'s zag ik een kleine week eerder. Intussen was half oktober een nieuwe vlinder op dit toneel verschenen, nl. *Calamia lutosa* (Hübner.), die gedurende ruim 14 dagen in wisselende aantallen gezien

werd, met een top van 12 aan het eind van de eerste week en dan vrij snel aflopend tot 2 à 3 per dag in begin november. Het laatste exemplaar zag ik op 14 november na 2 zeer koude dagen, waarop geen vlinders waren verschenen.

Tussen al deze dieren door kreeg ik een steeds wisselend aantal soorten uit de familie der Geometridae te zien met als laatste de kleine wintervlinder (*Operophtera brumata* (L.)) in de laatste week van november.

c. Hoewel ik sedert 1952 slechts zelden de gelegenheid heb gehad om intensief te gaan verzamelen, heb ik toch in Bilthoven in deze voor mij nieuwe streek met veel nieuwe dieren kennis gemaakt. Op een buitenlamp aan het huis ving ik vrij veel Neuroptera:

Chrysopa flava Scop. 1 ex. 12 aug. 1953.

Chrysopa perla L. 1 ex. 2 juni 1952, en 1 ex. 27 mei 1954.

Chrysopa carnea Steph. 1 ex. 17 april 1954.

Chrysopa albolineata Kill. 1 ex. 3 aug. 1954.

Hemerobius stigma Steph. 2 ex. 16 april 1954, 1 ex. 27 mei 1954.

Boriomyia subnebulosa Steph. 1 ex. 30 april 1954.

Euroleon nostras Fourcr. (gevlekte mierenleeuw) op licht 1 ex. 24 aug. 1954, 2 ex. 20 aug. 1955.

Rhabdida ophiopsis L. 1 ex. 30 mei 1954.

Drepanopteryx phalaenoides L. 1 ex. 17 aug. 1953 en 1 ex. 24 juli 1955, dit laatste op licht.

Verder ving ik uit deze groep op andere plaatsen:

Chrysopa septempunctata Wesm. Neerijnen, 2 ex. juli/aug. 1954.

Chrysopa flavifrons Brau. Oisterwijk, 4 ex. 7 aug. 1952.

C. Op 18 juli 1961 bracht ik een bezoek aan Lelystad, ten noorden van Harderwijk. Ondanks het vrij windrige weer kon ik enkele insecten bemachtigen, t.w.: enkele exemplaren van de haan *Plagiodera versicolor* L. als enige verzamelde kevers, verder een 5-tal vliegen, welke ik eerst voor een *Scopeuma*-soort aanzag, maar welke bij onderzoek thuis iets geheel anders bleken te zijn, een mij nog niet bekende vlieg, welke door de heer KABOS werd gedetermineerd als *Hydromyza livens* Fall. De larven hiervan leven minerend in de bladeren van *Nuphar*. Voorts kreeg ik een drietal Ichneumonidae in handen: *Hygrocryptus publmanni* Ulbr. 1 ♂ en *Hygrocryptus carnifex* Grav. (= *leucopygus* auct. non Grav.) 1 ♂ en 1 ♀. De heer DEN HOED was zo vriendelijk de determinatie van deze sluipwespen voor mij te verrichten en hij verstreekte daarbij de volgende interessante gegevens. Deze soorten zijn bekend als oeverdieren. Ze hebben grote klauwleden met pulvilli (hechtlapjes) om zich aan rietbladen e.d. vast te klemmen bij wind. Zij zijn parasieten van Noctuiden uit de biotoop langs dijken en rietlanden in dit nieuw ontgonnen gebied.

D. Over *Labia minor* L., onze kleinste oorworm (Dermaptera) wilde ik nog een enkel woord toevoegen aan de mededelingen, welke in 1962 in de *Ent. Ber.* zijn verschenen. De heer LEMPKÉ (l.c.: 66) meldt deze soort uit Otterlo op licht en verwijst naar de Wetensch. Mededeling No. 4 van de K.N.N.V. (3e druk,

1960) van de hand van de heer C. WILLEMSE (†), die hierin betreffende deze soort eigenlijk grotendeels herhaalt, wat hij in 1947 schreef in het *Natuurhistorisch Maandblad* 36 : 50 (plus literatuuropgave, p. 70).

De heer NONNEKENS (l.c.: 122) vult de vindplaatsen aan met Amsterdamse Bos, Huizen en Maastricht.

Persoonlijk heb ik de soort op verschillende plaatsen aangetroffen, voornamelijk vliegend, en ook gevangen: Gelderland: Waardenburg, 1951 (*Ent. Ber.* 14 : 170, 1952), toen ik een massavlucht constateerde. Op 19 juni 1953 zag ik een dergelijk massaal optreden. Deze feiten maken de melding „Wamel?“ dus wel heel waarschijnlijk.

Drente: Spier (bij Wijster), 30 aug. 1961.

Utrecht: Bilthoven, 20 mei 1953.

Van dit materiaal heb ik enkele exemplaren in mijn verzameling behouden. Persoonlijk heb ik nooit de indruk gehad, dat deze soort in ons land zeldzaam was. Ik zag hem bij Den Haag (Waaldorp, 1926) en bij Vierhouten (Veluwe), 1931.

E. Naar aanleiding van een mededeling van de heer P. VAN DER WIEL (†) in *Ent. Ber.* 22 : 175 betreffende het voorkomen van *Anthrenocerus australis* Hope (Col., Dermestidae) in Nederland, kan ik vermelden, dat deze soort sedert 2 jaar ook in Bilthoven werd waargenomen, larven en kevers, op zeer verschillende tijden van het jaar in een kamer onder een dak, dat steeds vogelnesten herbergt. Het betrof steeds een enkel dier per vangst. De hoogste frequentie was 2 larven per week en 2 kevers per maand. Dit mag gering worden geacht tegenover meldingen van het optreden van *Anthrenus verbasci* L. in 's-Hertogenbosch, waar deze soort in enkele woningen bij honderden binnenkwam in de zomer van 1961. Van 1962 heb ik nog geen betrouwbare gegevens.

F. Begin september 1962 gebruikte ik bij het in orde maken van lederwaren wat terpentijn (peut) als oplosmiddel voor was. (Zoals bekend is terpentijn een synthetisch product, dat in verf vaak wordt benut, gedeeltelijk als vervanging van de natuurlijke terpentijn). Nog geen 5 minuten later daalde naast mij met veel drukte een ♂ van *Spondylis buprestoides* L. (Col., Ceramb.) neer. Even later kwamen er nog twee bij. Hieruit blijkt, hoe snel deze dieren op de geur reageren, en bovendien, dat ook deze synthetische stof binnen hun belangstelling valt, in tegenstelling tot veel andere oplosmiddelen. Hiermede is dus een antwoord gekomen op de vraag, die destijds (*Ent. Ber.* 17 : 100, 1957) onbeantwoord bleef. De dichtstbij staande oude dennen, de bomen, waarin zij zich gewoonlijk ophouden, worden in mijn tuin op een afstand van 40 à 50 meter aangetroffen.

G. Enige maanden geleden, eind september 1962, werd mij advies gevraagd voor het volgende geval. In een woning in Den Dolder werden honderden zwarte vliegjes aangetroffen op raam en muren in het toilet. Daar alles zo goed als nieuw was, zeer schoon en goed onderhouden, achtte ik het meest waarschijnlijk, dat er met de closetpot iets niet in orde zou zijn en dat de dieren zich daarin konden ontwikkelen. Zoiets is mij o.a. bekend van de kleine kamervlieg, *Fannia*

canicularis L., waarvan de larven in een woning bij duizenden uit een gebarsten closetpot te voorschijn kwamen, waarschijnlijk om een geschikte plaats voor de verpopping te zoeken. In het onderhavige geval heb ik de dubbele rand aan de binnenzijde bespoten met een sterk insecticide en gedurende de volgende dagen werd deze behandeling door de bewoner herhaald. De overlast verminderde en leek na enige dagen op te houden.

Ook nu weer ben ik de heer KABOS dank verschuldigd voor de snelle determinatie: *Borborus ater* Meig., welke soort zich volgens hem veelal vertoont in de buurt van menselijke en dierlijke afvalstoffen. Een dergelijk geval als hier vermeld, werd in Utrecht in de toiletruimte van een restaurant aangetroffen.

Twee maanden na de eerste aanpak ging ik nog eens voor controle naar Den Dolder. De bewoner deelde mij desgevraagd mede, dat na het aanvankelijke succes toch nog weer telkens diertjes werden gevonden. Hij heeft deze verwijderd en daarna ter plaatse afgewacht tot zich weer vliegjes vertoonden. Tot zijn verwondering kwamen ze uit de schroefgaten van de bevestiging en de kier langs de onderkant van de pot. Nadat hij één en ander met gips had afgesloten is geen herhaling opgetreden.

Summary

A. a. *Carabus (Morphocarabus) monilis* F., as well as other Carabids, were found preying on moths at Waardenburg on a warm humid evening in June 1952. One ♂ specimen of *Carabus (Megodontus) violaceus* L. var. *purpurascens* F. was collected in a dairy on 21st February 1956. *Valgus hemipterus* L., *Trichius zonatus* Germ., ab. *gallicus* Heer, and *Meloë violaceus* Mrsh. were caught in the same area.

A. b. A short list of interesting Lepidoptera taken at light at Waardenburg.

A. c. *Vespa crabro* L. no longer found in same area since 1954.

Bombylius major L. and *B. discolor* Mikán found hovering in front of *Muscaria* flowers between April 24th and May 5th. Three species of Syrphids worth mentioning from same area are listed.

B. a. *Harpalus rufus* Brüggen. ♀♀ found in garden at Bilthoven.

B. b. Some Lepidoptera observed for a prolonged period at the Bilthoven station resting near white fluorescent tubes. Several waves were observed of different moths.

B. c. List of Neuroptera observed at light in Bilthoven. Two species from other localities, Neerijnen (Gelderland) and Oisterwijk (N. Brabant).

C. A small number of insects were caught, summer 1961, near Lelystad in the new land of the former Zuiderzee:

(Col. Chrysom.) *Plagiodera versicolor* L.

(Dipt.) *Hydromyza livens* Fall.

(Hymenopt. Ichneum.) *Hygrocryptus publmanni* Ulbr. and *H. carnifex* Grav. (= *leucopygus* auct. non Grav.).

D. More localities published for *Labia minor* L. (Dermaptera).

E. *Anthrenocerus australis* Hope found at Bilthoven (Col. Dermestidae).

F. *Spondylis buprestoides* L. (Col. Ceramb.) is attracted by synthetic terpentine.

G. *Borborus ater* Meig. (Dipt.) developing in mass from a toilet.

Bilthoven, Bilderdijklaan 69.